

Een gerecyclede grafsteen, maar dan als nieuw

Veel grafstenen komen uit India, China of een ander (ver) buitenland. Waarom eigenlijk? Wie duurzaam denkt, denkt recycling. Afdankte grafstenen, nu nog vermalen tot puin voor de bouwsector, kunnen vaak prima een tweede leven krijgen. Een Nijmeegse steenhouwer heeft daarvoor een nieuwe aanpak bedacht.

Het gesprek over recyclen van grafmonumenten is amper begonnen of Jeroen van Leeuwe beent door de showroom van zijn steenhouwerij op een Nijmeegs industrieterrein. Hij wil graag eerst even laten zien hoe een grafmonument van gerecyclede steen er kan uitzien. "Je kunt hier absoluut niet meer zien wat het was," zegt hij bij een strak vormgegeven, liggend monument van stenen stroken in een frame van cortenstaal. Het is een nieuw model dat sinds een week in zijn showroom ligt. Door te variëren met steensoorten en bewerkingen (zoeten, frezen, schuren, polijsten) kan Van Leeuwe elk exemplaar anders maken. "Willen de mensen het meest duurzame, dan kunnen we het ook leveren met een houten omranding. Maar dat frame is een basis. Ik wil met zo min mogelijk chemicaliën werken, dus ook geen lijm. De verankering is het frame op de fundatieplaat, waar de stroken los op liggen."

Met deze aanpak geeft Van Leeuwe een nieuwe draai aan recycling van grafstenen. Eén op één hergebruik doet de Nijmeegse ondernemer – alleen met expliciete toestemming van de nabestaanden – al sinds een jaar of zeven. Daarvoor haalt de steenhouwerij afdankte grafmonumenten uit elkaar, knapt de onderdelen op en zet ze vervolgens weer in elkaar. De klant koopt als het ware een gereviseerd grafmonument. "Kijk, dit is één op één: de oude steen gebruiken we, juist vanwege dat monumentale," wijst hij naar een grafmonument met een liggende,

lichtgrijze rand van Belgisch hardsteen met daarop staand een zwarte granieten grafsteen. "Dit is een karakteristieke steen voor de omgeving. Super klassiek, maar het is zonde als al dit soort stenen weggaan. Want uiteindelijk worden die allemaal geruimd."

"Het aanbod van oude grafstenen is gigantisch groot"

Een stuk of veertig gereviseerde grafmonumenten heeft hij afgelopen jaren verkocht. "De beperkende factor is dat wat je nu van de begraafplaats afhaalt dertig tot veertig jaar oud is." De overjarige modellen zijn niet per se in trek bij de klant. Daarom dat hij sinds kort geheel 'nieuwe' gerecyclede monumenten aanbiedt. Het nieuwe, moderne model met de stroken sluit beter aan op de smaak van de klant, verwacht hij.

■ Goed gevoel

Op het buitenterrein achter de werkplaats liggen stapels oude grafmonumenten te wachten op een tweede leven als grafsteen, één op één of verzaagd in

stroken. "Dat is Zwart Zweeds," wijst de ondernemer op een platte zwarte steen, die helemaal onderop de stapel ligt. "Dat is tegenwoordig niet meer leverbaar of als het leverbaar is, schreeuwend duur." Dan wijst hij naar een grafmonument van Indian black en Himalayan blue. "Een schitterende steen, zeventien jaar oud. Die mensen doen hem weg en bellen dan: kun je er nog iets mee? Die hebben er een goed gevoel bij als die steen nog een keer gebruikt kan worden."

Mensen die afstand doen van een steen, zijn daar volgens Van Leeuwe stuk voor stuk enthousiast over. "Het gevoel dat er nog iets gedaan kan worden met de steen geeft een beter gevoel dan kapotslaan en weggoien. Het is toch de steen van je ouders of dierbare." Inmiddels bellen mensen uit het hele land om stenen aan te bieden. "Wij vragen altijd om een foto. Stel dat we naar Den Haag moeten, dan is dat alleen interessant als het echt een goede steen is en als er een beetje volume in de steen zit," legt hij uit. "En het moet van goede kwaliteit zijn. Heel veel stenen zijn van Belgisch hardsteen, kalksteen, marmer... Na dertig of veertig jaar buiten gestaan te hebben zijn die vaak op: verweerd of met scheurvorming. Daar heb je niks aan. Dus we zoeken de hardere materialen: de granietsorten. Die kun je bijna altijd wel gebruiken."

"Het aanbod is gigantisch groot," aldus Van Leeuwe. "Als ik dat zou willen, kan ik binnen een jaar vijfduizend monumenten ophalen. Ook begraafplaatsen bellen. Dus

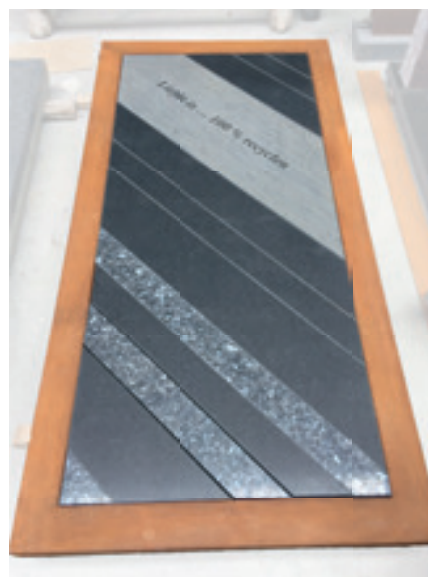
Jeroen van Leeuwe. Foto: Harry Perrée

dan gaat het hard. Als die gaan ruimen, kunnen ze goed in één keer honderd monumenten ruimen." De verkoop moet echter nog op gang komen, dus voorlopig heeft de Nijmeegse steenhouwer nog maar een voorraad van een paar stapels oude grafstenen.

■ Buitenbeentje

Van Leeuwe is, zo schat hij zelf in, een buitenbeentje in de sector. Op het dak van het bedrijf liggen zonnecellen en voor de deur hangt zijn Prius aan het stopcontact. Hij is een van de weinige

stenhouwers die deelnemen aan het 'TFT Responsible Stone Program' om natuursteen duurzamer te maken. Collegasteenhouders nemen zijn initiatief om met recycling de markt van grafmonumenten te verduurzamen niet al te serieus. "Die lachen een beetje van: 'Daar heb je het groenste jongetje weer.' Je moet er veel tijd en arbeid in stoppen. In plaats van het kant en klaar uit India of China laten komen. Voor minder, waarschijnlijk. Dat is zó goedkoop, dus hoe aantrekkelijk is het voor hen om ook oude grafstenen te hergebruiken? Als je het leuk vindt, of

Gerecycled grafmonument van Jeroen van Leeuwe van De Groene Steen ©© TM, de naam waaronder hij de grafmonumenten op de markt brengt. Dit monument bestaat uit stenen stroken van oude grafmonumenten in een frame van cortenstaal en ziet er als een nieuw grafmonument uit. De naam De Groene Steen en het logo daarvan zijn gedeponeerd en het ontwerp van de steen is beschermd

belangrijk, dan doe je dat. Dan zeg je: daarmee kan ik me onderscheiden." Technisch is het niet lastig. "Je moet kennis van materialen hebben en een eigen machinepark. Dat wil ik toch even benadrukken, want de grootste spelers in den lande produceren nul, maar laten alles kant en klaar uit India of China komen." Voor hergebruik beland je dus, zo schetst Van Leeuwe, bij "de echte steenhouwer die iets kan maken. Ik denk dat daar ook juist de kracht in zit, dat het niet meer in China gemaakt wordt, maar gewoon in Nederland, door de vakman."

Voor begraafplaatsen kunnen de gerecyclede grafstenen een manier zijn om hun bedrijfsvoering te verduurzamen. Aan productie van natuursteen kleven nadelen op het gebied van milieu en arbeidsrechten. De natuursteengroeves tasten het landschap in herkomstlanden aan, het transport kost veel energie en in Indiase groeves, zo blijkt uit recent onderzoek ('The Dark Sites of Granite', augustus 2017), is sprake van moderne slavernij, gevaarlijke arbeidsomstandigheden en kinderarbeid.

■ Hokje aankruisen

Dat kún je uit de weg gaan. Op de Nijmeegse begraafplaats Rustoord staat een blanco, opgeknapt grafmonument met daarbij een bordje. Dat wijst bezoekers erop dat Rustoord vanwege duurzaamheid sommige monumentale stenen een tweede leven wil geven en dat klanten die kunnen kopen. Begraafplaatsen kunnen nog meer doen om grafmonumenten te verduurzamen, vindt Van Leeuwe. Bijvoorbeeld in de reglementen aangeven dat de begraafplaats grafstenen bij het vervallen van de grafrechten aanbiedt voor recycling. "Laat nabestaanden desnoods bij een hokje aankruisen als ze het niet willen. Het moet nooit een strijd worden. Het moet een toegevoegde waarde geven: de mensen die er afstand van doen, moeten er achter staan. Dan is het het mooist." Er zijn zelfs al nabestaanden die een familiegrafsteen bij Van Leeuwe in depot hebben gedaan. "Recycling voor eigen gebruik. Zoiets ontstaat omdat mensen horen wat er mogelijk is. Het is dus niet per definitie: einde grafrechten, einde steen." ■

Recycling stimuleren

Klopt het, wat vaak te horen is, dat de consument het niet wil, een gerecyclede grafsteen? Of kunnen we dat niet weten, omdat het aanbod er nog nauwelijks is? Mensen moeten het eerst zien. In de showrooms van steenhouwers, die naast de nieuwe granieten grafstenen ook gerecyclede stenen zetten. Hoe serieus neemt de natuursteenbranche duurzaamheid of denkt men over het algemeen: als de consument zich niet laat horen, bieden wij het ook niet aan? Van Leeuwe zegt dat zijn collega's hem niet erg serieus nemen. Wij hebben reacties op dit artikel gevraagd van de Algemene Nederlandse Bond van Natuursteenbedrijven (ABN) en DI-Stone, vereniging van 'actieve ondernemers gespecialiseerd in natuursteen en steen'.

DI-Stone beloofde ons zeker voor de deadline een reactie te geven, om vervolgens niets meer van zich te laten horen. De voorzitter van de Sectorgroep Gedenktekens/Uitvaart van de ABN reageerde helemaal niet.

De vereniging Natuursteen Grafwerk Specialisten (NGS), waar ook Van Leeuwe aan verbonden is, reageerde wel. Secretaris Jack Ariës zegt dat zijn eigen bedrijf al jaren recyclet, maar ook – als blijkt dat het niet zo vaak gebeurt –: "Het vreemde is dat wij, ondanks dat wij de recycling en het MVO op onze website kenbaar maken, niet direct worden benaderd door de cliënt met de vraag of wij doen aan duurzaam ondernemen en/of recyclen."

De tekst op zijn site staat echter redelijk verborgen, zonder aantrekkelijke foto erbij. En op de site van de NGS staat niets over duurzaamheid. "We kunnen daar misschien wat actiever in zijn," geeft Ariës toe. En hij belooft: "We zullen het zeker op de agenda zetten."

Maar ook begraafplaatsen kunnen iets doen. Van Leeuwe noemt dit: geef in de reglementen aan dat de begraafplaats grafstenen bij het vervallen van de grafrechten aanbiedt voor recycling. Kan de LOB daarvoor zorgen, vragen wij aan LOB-consulent Wim van Midwoud. Hij reageert voorzichtig: "Daar hebben wij als LOB geen zeggenschap over. Net zomin als bij de modelreglementen van de VKB en de RK-kerk. We kunnen hen wel adviseren om bij de eerstvolgende update, zo eens in de vijf jaar, dit mee te nemen. Ik kan vragen of het bestuur hiervoor voelt."

Begraafplaatsen kunnen meer doen. Zoals een oud grafmonument zonder rechthebbende, dat u graag wilt behouden voor uw begraafplaats, ter recycling aanbieden. Dat gebeurt al op diverse begraafplaatsen. Dat zal echter over het algemeen om enkele graven gaan en de meeste mensen willen liever een nieuwe, zelf uitgekozen steen. Die is er nu dus ook in een duurzame vorm: een gerecyclede steen die er als nieuw uitziet. U kunt mensen hiermee bekend maken door een demosteel van Van Leeuwe op uw begraafplaats te tonen, met informatie over de herkomst erbij. Wilt u een demosteel, bel of mail naar 024 377 4776 / info@gvanleeuwe-natuursteen.nl.

Demosteel